

פרופ' דבורה רוזנווסר

תפקיד המטה בניסי המדבר

המטה מזכר בתורה בניסים רבים שנעשו במדבר עקב תלונות בני ישראל. תפקיד המטה בביצוע הנס משתנה מפעם לפעם, ולעיתים לא ברור במבט ראשון מהמקרא על איזה מטה מדובר: האם של משה או של אהרון, ולשם מה נלקח המטה. מאמר זה ינסה להבהיר מעט את הדברים כפי שמופיעים בחז"ל ובמפרשים.

א. קריעת ים סוף (שמות י"ד)

"ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו ויכואו בני ישראל בתוך הים כיבשה" (שמות י"ד, טז)
"ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים ... ויבקעו המים" (שם, כא)

"ויאמר ה' אל משה נטה את ירך על הים וישבו המים על מצרים" (שם, כו)
"ויט משה את ידו על הים וישב הים לעת בוקר לאיתנו" (שם, כז)
לאור הפסוקים הנ"ל יש לבאר מה תפקיד המטה בנס קריעת ים סוף? בחז"ל קיימות שיטות שהיה למטה תפקיד חשוב בקריעת ים סוף. "הים ראה ויננס" (תהילים קי"ד) מה ראה הים? ר' נהוראי אומר שם המפורש ראה חקוק על המטה ונקרע" (דברים רבה פרשה ג', ח). וכן בזוהר (חלק ב' מ"ח, א) בתרגום: "ואתה הרם את מטך" - הרם את מטך שבו רשום השם הקדוש ונטה את ירך בצד השם הקדוש וכיון שיראו המים השם הקדוש יברחו ממנו".

הראב"ע (הארור) "הרם את מטך ובקע את הים **טרם שיסעו** כי לא אמר לו שיכה הים (כמו במכת דם) רק **שיטה את ידו על הים במטה** כדרך "ויט משה את מטהו על השמים" (מכת ברד) וידענו כי המטה לא בקע הים רק מרגע נטית משה את ידו על הים "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה", אז יבקעו המים".
כלומר: למטה שביד משה תפקיד חשוב במהלך הנס כשעל ידי נטייתו (ולא הכאתו) מתחולל הנס.

ובספורנו: "הרם את מטך אל הרוח קדים שישים הים לחרבה ונטה ירך על המים שיחצו המים הנה והנה כעניין אליהו".
לדעת הספורנו למטה קיים תפקיד בנס. הוא מתחיל את פרושו כמו הראב"ע, כי במטה הביא רוח קדים, אך לדעתו קיימים שני שלבים בנס: האחד שנעשה ע"י המטה והשני (הגדול יותר) ע"י ידו של משה.

גם לדעת ה**נצי"ב** יש למטה תפקיד בקריעת ים סוף. זו לשונו: "הרם את מטך: באשר הניח משה את המטה בשעת תפילה כדאיתא בברכות (כ"ג, ב) לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו ומתפלל... ונטה את ידך הכוונה נטית **יד עם המטה**... ומכל שכן כאן שאמר ה' "הרם את מטך" הדבר מובן שמשום הכי ציוה כן כדי להטות בו. אבל הרי מבואר להלן להיפך: "ויט משה את **ידו** (ולא מזכר מטה). אלא הענין הוא שהמטה היה מיועד לכל דבר **ניסי שבנגלה**". גם כן על כן נקראו אותות (ד', ז), משא"כ **ידיו** של משה היו מועילות כמו ידיו של אלישע הנביא ליהורם המלך שיהיה **נס נסתר** לישועה והיה רצון הקב"ה לתלות קריעת הים בהכנת ישראל. אם יקפצו לתוך הים, יהיה נקרע פתאום **בנס נגלה**, ואם לא יקפצו יהיה מתייבש בסיבת הרוח מעט מעט ויהא נס נסתר... על כן אמר לו ה' שיעשה שני דברים: נטיית היד בעצמו ונטיית המטה. והנה מיד שהתחילו העם לנסוע היטה משה את **ידו** (נס נסתר) לבדו כדי שתהיה רוח קדים (נס נסתר) כל הלילה... ונטיית המטה הייתה ג"כ מיד או בבואם לים ועוד לא הספיקה השעה לייבש בטבע הרוח, קפץ שבט יהודה או בנימין והועילה נטיית **המטה** להיבקע בנס נגלה². "ממשיך הנצי"ב לשיטתו: "ויט משה את **ידו**: כבר נתבאר לנו שבמקום שלא היה נס נגלה לא היה מטה, אלא ידו ממש, וכן כאן לא היה בהשבת המים למקורם נס כלל (שהרי זה טבעי לזרום כרגיל) ולכן השתמש בידו ולא במטה".

בניגוד לשיטות אלו, המסבירות את נחיצות המטה לביצוע הנס, אומר המדרש (שמות רבה פרשה כ"א): "**הרם את מטך** - אמרו איך כח בידי משה לעשות דבר אלא במטה. בו הכה את היאור ובו הביא את כל המכות וכיון שבאו לים מצרים וישראל עומדים א"ל הקב"ה הרם את המטה (כלומר הסר את המטה) שלא יאמרו אילו לא המטה, לא היה יכול לקרוע את הים". כלומר: הרמת המטה נועדה לשם הסרתו.

וכן מבואר בדברי **רבנו בחיי**: "שאין להבין הכתוב שירים משה מטהו על הים, שהרי לא נאמר אלא ויט משה את ידו - אלא "הרם את מטך" הכוונה **לסלקו** מידו לפי שהיו העם מחוסרי אמונה שהיו אומרים שאין כח ביד משה לקרוע את הים אלא בכח המטה שבידו לכן אמר הרם את מטך סלקה מידך". **המלבי"ם** סובר גם הוא כי משה סילק את המטה, ולדעתו "ויט משה את ידו" - היו כאן שני עניינים: אחד נעשה ע"י משה שהטה **ידו**, ואחד ע"י ה' שהוליק את הים ברוח קדים כאשר ע"י נטיית ידו של משה נבקעו המים.

1 וכן מבואר בדברי הנצי"ב בנושא מלחמת עמלק.

2 לפי הספורנו: מטה גורם רוח קדים ואילו היד גורמת לבקיעת המים.

לפי הנצי"ב: מטה גורם בקיעת מים, יד גורמת רוח קדים.

לפי כל המפרשים הנ"ל קודם היתה רוח קדים ואח"כ בקיעת המים.

סיכומו של דבר: בנושא קריעת ים סוף חלוקות הדעות אם השתמשו במטה כלל, ואם אמנם השתמשו במטה מה היה תפקידו. אין בנושא זה מחלוקת על איזה מטה מדובר.

ב. נס הוצאת המים ברפידים (שמות י"ז)

המטה נזכר בתורה גם בסיפור רפידים.

בציוריו ה' למשה המפרט כיצד לתת מים לבני ישראל (שמות י"ז, ה-ו) נאמר כך:

"ויאמר ה' אל משה עבדך לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית בו את היאור קח בידך והלכת... הנני עומד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור ויצא ממנו מים ושתה העם. ויעש כן משה לעיני זקני ישראל".

בציוריו זה הקב"ה מבהיר כי למטה יש תפקיד הכאה שבעקבותיו ישתו בני ישראל מים, וכך אמנם נעשה. הקושי בפסוק נובע מהמילים "אשר הכית בו את היאור" – מדוע יש להדגיש עובדה זו?

רש"י: "ומטך אשר הכית בו את היאור: מה ת"ל אשר הכית בו את היאור? אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורענות, בו לקח פרעה ומלכים כמה מכות צמלרים ועל הים. לכך נאמר אשר הכית בו את היאור, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן".³
הרמב"ן: "ומטך אשר הכית בו את היאור: בציוריו לאהרון (כי משה הרי לא היכה את היאור)⁴ הזכיר בו את מכת היאור, ולא אמר והמטה אשר נהפך לנחש או המטה אשר עשית בו את האותות, להזכיר בו כי אז הפך המים לדם והסיר אותם מטבעם ועתה יביא מים בצור חלמיש והנה יעשה בו דבר והיפוכו"

מבואר כי רש"י והרמב"ן מסכימים בנקודה עקרונית כי יש כאן כוונה ללמד את בני ישראל כי המטה יכול לעשות דבר והיפוכו, דבר שהוא חידוש עצום, כי כפי שמסביר הספורנו: "ובזה יכיר שאין פועל המטה טבעי לו כי הטבעי יעשה לעולם על ענין אחד אמנם פועלו במצוות פועל רצוני (הקב"ה) פועל פעולות הפכיות". על אף ההסכמה העקרונית בין רש"י לרמב"ן הם חולקים בנקודה הספציפית אותה יש ללמד. לפי רש"י בני ישראל צריכים להבין כי המטה עצמו יכול לשמש לרעה ולטובה (ושאלת הרמב"ן למה לא כתוב למשל ומטך אשר עשית בו את האותות לא נענית לשיטתו) ואילו לפי הרמב"ן הלימוד הנ"ל ממוקד

3 וכן ברבנו בחיי "ומטך אשר הכית בו את היאור ונהפך לרעה קח בידך והכית בו בצור ויתהפך לטובה שיתהפך הצור לאגם מים."

4 בסנהדרין צ"ט: "אמר ר' אבהו כל המעשה את חברו לדבר מצווה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה שנא' "ומטך אשר הכית בו את היאור" וכי משה הכהו? והלא אהרון הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חברו לדבר מצווה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה".

דווקא בנושא המטה והמים.⁵

בניגוד לכל הפרשנים הנ"ל מציג המלבי"ם גישה שונה הקושרת את כל פרטי ציווי ה' למשה למערכת אחת עם מסר אחיד: ואמר ה' הנה אין הם ראויים לנס בגלל תלונתם וצריך לזה (כדי שיקרה נס) חמישה דברים:

א. **עבור לפני העם** - שאתה תעבור לפניהם ותראה שהם יכנעו לפניך...

וכן שעל ידך יחזרו בתשובה וגם זכותך תסייע.

ב. **וקח אתך מזקני ישראל** - שהם ראויים לנס שלא התלוננו ויהיה הנס בזכותם.

ג. **ומטך אשר הכית בו את היאור**, קח בידך שאם היה להם זכות היה די בדיבורו של משה לשים ארץ ציה למוצאי מים אבל ע"י העדר זכות צריך שתקח בידך את הכלי שכבר פעלת על ידו נסים במים להכות ביאור וכן יעשה ההיפך להוציא מים כי הנס יעשה דבר והיפוכו.⁶

ד. הנני עומד לפניך - שגם אני אעזור לזה ע"י שכבר אני מכין הכנה לקבלת התורה..

ה. והכית בצור - שאם היו זוכים היה די בדיבור אבל עתה תצטרך להכות.

הרעיון המרכזי במלבי"ם הוא העובדה כי בני ישראל אינם ראויים לנס בזכות עצמם. אי לכך גודל ואיכות הנס משתנים עקב עובדה זו, וממילא יש להיעזר בגורמים שונים כדי שיתרחש נס, וגם אז הנס בדרגה נמוכה מהרצוי.

מה עשתה הכאת המטה לשיטתו? "והכית בצור": היינו שיפעל השתנות בצור עצמו כי הצור והחלמיש לא נמצאו בתוכו מעיני מים כמו שנמצא בסלע (מי מריבה). והיה מוכרח שהצור עצמו נתהפך למים... ופה היה צריך שיתבטל יסוד העפר ויתהפך להיות מים וזה לא יהיה בדיבור רק בהכאת בתוכיית הצור לשנותו ליסוד אחר.. ויצא ממנו מים ושתה העם - שכל זה בעבור העם (הרשעים) כי העדה (הצדיקים) לא רבו והיה מוצא להם מים ברפידים (ולא בחורב הרחוקה יותר) רק ע"י העם שלא הייתה להם זכות היה צריך כל זה וע"ז לא השיגו מים במקומם רק הוצרכו להובילו מחורב לרפידים.

כלומר אם בני ישראל היו זוכים היו מקבלים מים ע"י דבור במקום מושבם

5 רעיון דומה לרמב"ן כתב הספורנו: "מטך אשר הכית בו את היאור - ובהכאתו נלאו מצרים לשתות, עתה יעשה ההיפך" (גם לשיטתו דווקא בנושא המים). וכן בדברי האורח חיים: "אשר הכית בו - וזה היה לנס עצום כי זה הבאיש המים הנמצאים ועשאו דם יפעל בכח עליון פעולה נגדית שימציא מים לשתות העם ויש בזה הכחשות מופלאות מנגדות למתחכמים להכחיש כי הם פלאות אלוקי ישראל, במטה זה תבקע קרקפתו החושבת זרות".

6 הנקודה של דבר והיפוכו מזכרת בדרך אגב במלבי"ם אך איננה מרכז פירושו.

(רפידים) בלי טילטולים ובלא כל 'אמצעי העזר' הנ"ל.

פירוש מיוחד בפירוש הכתובים מפרש הנצי"ב המחדש כי המטה בו נעשה כאן נס המים, הוא מטה אהרון ולא מטה משה כפי שמקובל אצל יתר הפרשנים, וכן פירש במכת דם שאהרון היכה את היאור במטה אהרון, (י"ז, ז): "אלא כך הדבר שאהרון הכה במטה שלו את היאור לעיני פרעה ועבדיו ובזה נלקו כל מימי מצרים והיו דם, אבל לא נהפכו לדם ממש ... ומ"מ אף על פי (בזמן ש) הכה אהרון במטהו, הכה ה' (הקב"ה בעצמו) במטה משה על היאור ונהפכו לדם רק מימי היאור עצמו אך שאר המים (פס' יט) רק כתוב ויהיו דם. הנצי"ב מבאר (י"ז, יח) כי לכן מפרט הכתוב (י"ז, ה) "ומטך אשר הכית בו את היאור": דעל כרחק קאי על מטה אהרון ממש משום שבאלו מדבר במטה משה ושהכה בו ג"כ, לא היה נצרך הכתוב לפרש פעולתו שהרי מטה משה אחד ואין שני לו, אלא מדובר על מטה אהרון שלא נעשה בו הרבה והוצרך הקב"ה לפרש דווקא אותו מטה.

הנצי"ב (י"ז, ה) אומר וא"כ יש לתת טעם שבחר הקב"ה (כאן דווקא) במטה אהרון ומסביר: "דבאר הלז (הצור עליו יש להכות) הוא מדברים שנבראו בע"ש בין השמשות, (פי הבאר) אלא שלא נתגלה עד אותו יום וא"כ אינו נס ממש בשינוי טבע הבריאה שהרי מי שברא כל הטבע ברא זה הסלע והרי נשאר הסלע קיים ומוציא מים.. משום הכי לא בא על זה מטה משה שנוצר לשדוד הטבע ממש, אבל במטה אהרון לא נעשה נס היאור ג"כ בשלימות (ז', יז) ואע"ג שבמי המריבה היה ודאי מטה משה משום דשם בא לנס ממש לשנות את המים.

כלומר לשיטת הנצי"ב המטה שנבחר כל פעם הוא לפי גודל הנס שיתבצע כשליניסים המשנים לגמרי את הטבע משתמשים במטה משה ולניסים קטנים יותר שבהם אין לגמרי שינוי הטבע משתמשים במטה אהרון⁷.

ג. מלחמת עמלק (שמות, י"ז, ט - טז)

"ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק, מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה ומטה האלוקים בידי..."
בהמשך המלחמה המטה איננו מזכר כלל כי אם ידי משה: והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל... וידי משה כבדים... ואהרון וחור תמכו בידי משה. ויהי ידיו אמונה.. (יז - כ). אם כך מה תפקיד המטה במלחמת עמלק? מכילתא

⁷ זאת שיטה מיוחדת לנצי"ב.

קיומו של מטה אהרון ידוע לכל המפרשים אך ורק בנצי"ב מצאתי שיטה - מתי השתמשו במטה משה ומתי במטה אהרון ולשיטתו במקומים הוא מקטין את הנס בעוד שלפי המלבי"ם יש הגדלת הנס שיסוד הדבר מתהפך למים.

- "ומטה האלוקים בידי : "אמר משה לפני המקום רבש"ע במטה זה תעשה להם ניסים וגבורות בשעה זאת. במטה זה קרעת להם את הים במטה זה עשית להם ניסים וגבורות, במטה זה תעשה להם ניסים וגבורות בשעה זאת".
וכן באונקלוס - "וחוטרא דא תעבידו בה נסין מן קדם ה' בידי". כלומר המטה כלי לעשיית ניסים ולכן לוקחו עמו.

הרמב"ן : "ואם כן יהיה טעם ומטה האלוקים בידי לומר כי כאשר עלה על ראש הגבעה וראה את עמלק נטה ידו **במטה** להביא עליהם מכות דבר וחרב ואבדן כענין הנאמר ביהושע נטה בכידון אשר בידך אל העי כי בידך אתננה כי בעת היותו מתפלל וכפיו פרושות השמים לא יתפש בידו דבר".⁸ כלומר משה השתמש במטה **בתחילת** המלחמה כסמל וסימן לניסים שיקרו ואח"כ במהלך המלחמה המשיך רק בתפילות.

ספורנו : "ומטה האלוקים בידי : להראות לעם בו את זמן תפילתו, כדי שיכוונו ליבם ויתפללו עימו כענין המניפים בסודרים באלכסנדריה של מצרים". המלחמה נוצחה ע"י תפילות העם, והמטה שקל יותר לראותו מאשר לראות ידי אדם, סימל לעם מתי להתפלל. כך שלשיתנו "ומטה האלוקים בידי" במשך כל המלחמה לסמן לבני ישראל מתי להתפלל כל פעם שכתוב ידו בספור, פרושו שמטהו נמצא בידו.⁹

מלבי"ם : ומטה האלוקים בידי: כמ"ש במדרש שלפעמים נקרא מטה משה ופעמים נקרא מטה אהרון ופעמים נקרא מטה האלוקים. שמטה האלוקים יקרא עת יעשה ה' נס להתנוסס מצד **אלוקותו אלא שאין ישראל כדאים** וזה היה צריך בעת ההיא ואחר שמשה הרים **ידו עם המטה** היה לאות אל כל ישראל כאשר הרים וכאשר הניח ידו.¹⁰

לגבי **תפקיד המטה במלחמה** מסכים המלבי"ם עם הראב"ע הספורנו והחזקוני . החידוש שבדבריו הוא כי לדעתנו (בניגוד לנצי"ב שראינו קודם) יש רק מטה **אחד** המקבל כינויים שונים בהתאם לתפקיד שעליו למלא בזמן הנתון. לשיטתו מתחוללים כאן בו זמנית שני מהלכים, שהן שתי מלחמות: מלחמה **טבעית** ע"י תכסיסי מלחמה שנעשתה ע"י יהושע (כי לא היה בכוחו של משה לעשות מלחמה כזו), ומלחמה רוחנית / נפשית שלחם נגד שרו של עשיו המקטרג

8 עפ"י מה שכתוב (ברכות סג, ע"ב) "לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו ויתפלל" ולכן הניח משה את המטה (שגם היה כלי קודש) בזמן תפילה.

9 וכן בראב"ע הארוך - שארים בו ידי להתפלל. ובחזקוני - לאות ולסימן במקום דגל.

דומה כי מקור דבריהם במדרש שכל טוב : ומטה האלוקים בידי: במקום דגל מטה שבו נקרע הים ובו נעשה כמה ניסים ושמו של הקב"ה חקוק בו, אניח בידי לדגל ובו נכה את עמלק.

10 ממשיך לשיטתו על שאין בני ישראל כדאים לנס כפי שראינו קודם. כמו כן גם הוא מזכיר: כמו שהיה בביהכ"נ של אלכסנדריה שהיו מניפין בסודרין כן היה להם אות בידו של משה.

שנעשתה ע"י משה.

העמק דבר: ויאמר משה אל יהושע רצה משה רבנו להראות לישראל כח השגחת ה' עליהם גם בלי נס נגלה על כן סידר מלחמה זו בדרך הטבע ובאשר לא נוצח משה רבנו לכך על כן ציוה את יהושע.¹¹ וממשיך הנצי"ב: ומטה האלוקים בידי: באמת לא השתמש באותו מעשה במטה כלל (אז מדוע לקח אותו?) אבל הודיע ליהושע שיהא ליבו חזק במלחמה טבעית שאם חלילה לא יהיה ראוי שיתגברו ישראל ע"י מלחמה טבעית באשר אולי לא ישעבדו לבבם לאביהם שבשמים.. מ"מ לא יפלו לשחת ח"ו כי אז יהיה מוכרח להתגבר ע"י המטה והוא נס נגלה כי לא יטוש ה' עמו. כך שהמטה נלקח ע"י משה כאמצעי לשעת חרום אם לא יצליח יהושע במהלכו אך מכיוון שיהושע הצליח בעזרת תפילתם של בני ושיעבודם לאביהם שבשמים לא השתמשו כאן במטה כלל.

ד. מי מריבה (במדבר כ')

"וידבר ה' אל משה לאמר - קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרון אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו" (כ, ז-ח).
 "ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר ציווהו" (ט).

"וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמיים ויצאו מים רבים" (יא).
חזקוני - קח את המטה: זה מקלו של אהרון דהא דכתיב כאן "ויקח משה את המטה מלפני ה'" (ט) וזה מקלו של אהרון דכתיב בפ' קרח "השב את מטה אהרון לפני העדה למשמרת לאות לבני מרי"¹² (יז, כה). ועוד דמקלו של אהרון היה אות לבני מרי והיינו דאמר משה "שמעו נא המורים" (י). וכבר טעה משה שאמר לו הקב"ה "קח את המטה" סבר משה להכות בסלע והקב"ה לא אמר קח את המטה אלא לפי שהיה לאות לבני מרי.

שפתי כהן - קח את המטה ולא יאמר מטך אלא המטה בה"א הידיעה. יש מי שפרש שזה המטה הוא מטה של אהרון והוא לאות לבני מרי ולזה אמר שמעו נא המורים והכונה היא לומר שכמו שזה היה עץ יבש והפריח ועדיין הוא עומד בלחותו ובפרחו כן יש כח להוציא מים מצור חלמיש, לא להכות בו הסלע. ומשה שהכה בו הסלע ר"ל שהם ראויים להכאה אחר שהטריחו קונם להוציא

11 המלבי"ם והנצי"ב מסכימים כי הייתה זו מלחמה טבעית אך חולקים מדוע נעשתה המלחמה בדרך זו. לדעת המלבי"ם זו תוצאת חטאם שאינם ראויים לנס גלוי ולדעת הנצי"ב זו התכנית כדי לענות לספקות בני בנושא השגחת ה' עליהם כפי שהתבטאו לשיטתו בתלונה ברפידיים. שניהם גם מסכימים כי משה לא פועל בעולם בדרך הטבע אלא רק בניסים גלויים ולכן את החלק הטבעי יהושע מבצע.

12 וכן ברשב"ם.

מדבר שלא כטבעו...

כך שלפי מפרשים אלו המטה (של אהרון) משמש כסמל לבני ישראל אך לא היה ציווי להשתמש בו להכאה.

רש"י: גם רש"י סובר שלא נצטווה משה להכות. "פעמיים" (יא) לפי שבראשונה לא הוצאו אלא טיפין, לפי שלא ציווה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע (ח) והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך להכות כבראשונה שנאמר "והכית בצור" (שמות י"ז, ו-ז) ונזדמן להם אותו סלע והכהו. רש"י לא מתייחס במפורש לתפקיד המטה,

ואמנם אחת הקושיות של הרמב"ן על רש"י - "כי מאחר שציווה קח את המטה יש במשמע שיכה בו ואילו היה רצונו בדיבור בלבד מה מטה זה בידו?"¹³
וכן **בספורנו** - ואם הייתה כוונת האל יתברך שידברו בלבד אל הסלע ומה עניין ללקיחת המטה?

בעל ספר העיקרים מאמר רביעי (פרק כ"ב) עונה לטענה הנ"ל (ציווי לקחת מטה) וזו אינה ראייה שהרי נאמר לו בחורב "ומטך אשר הכית בו את היאור" ואעפ"כ הוצרך לומר לו אח"כ "והכית בצור" ואף כאן היה ראוי שיאמר לו והכית בצור אם היה דעתו שיכה אותו כמו שאמר בפעם הראשונה ולקיחת המטה אינו ראייה שיצטרך להכות שאין המטה פועל הוצאת המים מכח ההכאה שאין מדרך מטה המכה בסלע שיבקענו ויוציא מים בכח ההכאה אלא בדרך נס שבהיות המטה נמצא אצל הנס יוצאים מים כמו שיגזור ה' כמו שנאמר למשה בתחילת נבואתו ואת המטה הזה תקח בידך. הנה באר בפרוש שהקנהו **סגולה שיעשו באמצעות האותות כפי מה שיגזור השי"ת ויצווה על משה** וראיה לדבר שהיה במכת ברד שנאמר למשה: נטה את ידך על השמים ויהי ברד (שמות ט') ואח"כ כתוב ויט משה את מטהו על השמים וה' נתן קולות וברד ותהלך אש ארצה (וכיו"ב במכת ארבה) ולא היה הברד מתחדש בהכאת המטה באוויר אלא שבהיותו ביד משה אצל האוויר היה מתחדש אות הברד או הארבה ברצון השי"ת. ואף כאן אין לקיחת המטה ראייה לצורך להכות בו.¹⁴ כלומר: המטה **מסמל** לעם כי עכשיו יקרה נס אך לקיחתו לא דורשת הכאה אא"כ נאמר כך במפורש לעשות.

13 רש"י הרמב"ן והספורנו לא מציינים שזה מטה אהרון ויש להניח כי כוונתם למטה משה.
14 הרא"ם: שיש לומר שה' נתן כוח במטה לעשות על ידו כל האותות בעת היותו בידו אע"פ שלא ישתמש בו ולכן נקרא מטה אלוקים, והראיה על זה ממה שאמר "זאת המטה הזה תיקח בידך אשר תעשה בו את האותות" (שמות ד', יז) שהרי ג' האותות הנ"ל לא עשה כולם עם המטה רק באות התנין לבדו. וכן בר' בח"י למה שציווה עליו לקחת המטה לא בשביל הכאה, שהרי מציונו כל האותות שהיה משה עושה מטה האלוקים בידו, כעניין שכתוב "זאת המטה הזה תיקח בידך אשר תעשה בו את האותות". (וכן ברלב"ג).

לדעת המלבי"ם היו צריכים להיות בנס שני שלבים:

שתחילה **ידברו** משה ואהרן אל הסלע ויצוו עליו שיפתח פי המעיין כדי שיצאו מתוכו כל המים הנקווים בפנימיותו והעדה **לא** ישתו מים אלה שהם מים שלא נעשה בהם נס ואחר שיצאו המים האלה והסלע יהיה ריק מכל מים אז **יכה** אותו במטה שהוא כוח מכריח מבחוץ ויהפך את יסוד העפר שבו למים שהם מים ניסיים ומים האלה שנעשה בהם הנס הגדול ישתו העדה... וז"ש "קח את המטה" - וזה היה כדי שיכה בו את הסלע כי המטה היה **להכאה** ובאר לו שתחילה קודם שיכו במטה להפוך את יסוד העפר למים, **ודברתם אל הסלע** לעיניהם ונתן מימיו: תצוו את הסלע ע"י דבור שיתן לחוץ את המים הנקווים בתוכו מכבר ומים אלה לא ישתו העדה. "ויקח משה את המטה מלפני ה'" - סיפר שמשה ע"ה הבין ציווי ה' בכל פרטיו.¹⁵

נצי"ב - קח את המטה: המטה הידוע **של משה** ומזה שאמר ליקח מבואר שלא היה עוד ביד משה בתמידות והטעם הוא משום שטבע המטה היה מסוגל לעשות בו **ניסים נגלים** ומשום הכי היה מכונה 'האותות' זה המטה ע"ש פעולתו התמידית וכבר בארנו שבשנת הארבעים נפסק כמעט חיי הנס (כדי להכין את בני ישראל לחיי טבע בא"י) על כך כאשר ציוה ה' לעשות נס אם יוצרך כאשר יבואר לפנינו ציווה לקחת את המטה.

כך שנראה שיש כאן מחלוקת עקרונית אם לקחת המטה משמעותה סימלית, כלומר אות לבני ישראל (ש"ך, חזקוני) או הודעה כי יהיה נס (ספר העיקרים, נצי"ב), או שלקחת המטה מטרתה כי ישתמשו בו בפועל (רמב"ן, ספורנו, מלבי"ם).

לסיכום: רק בסיפור הכאת הסלע ברפידים, המפורש בכתובים, ברור כי משה השתמש במטה להכאת הסלע עפ"י ציווי ה'. עדיין יש מחלוקת על איזה מטה מדובר.

בנושא מי מריבה: מחלוקת בין הפרשנים על איזה מטה מדובר, ואם הכאת הסלע היתה חטא או חלק מהציווי.

ביתר המקרים חלוקים המפרשים אם השתמשו במטה (משה) בפועל, או עצם לקיחתו היתה סמל כי יתרחש כאן נס. גם הסרתו של מטה משה ואי שימוש בו היו סמל ומסר בפני עצמו.

אם מדובר על מטה אהרן - השימוש בו מהווה מסר בפני עצמו, או מצביע על גודל הנס שיתרחש.

15 בהמשך פרושו מסביר המלבי"ם בהרחבה מה השתבש בהמשך הסיפור.